

Tek Parti Dönemi'nde Antalya'da Siyasi Hayat ve Basın: Resmi Antalya ve Antalya Gazeteleri

Political Life and the Press in Antalya in the One Party Period: Official Antalya and Antalya's Newspapers

Evren DAYAR *

Öz: Bu makalede Tek Parti Dönemi'nde Antalya'da yayımlanmış Resmi Antalya ve Antalya gazeteleri incelenmektedir. Vilayet idaresi tarafından çıkarılan Resmi Antalya ilk olarak 1927'de neşredilmiş, 1937'de kapanmıştı. Özel bir gazete olan Antalya ise 1939-1945 arasında neşredilmişti. Tek parti rejiminin kurumsallaştığı 1930 ve 1940'lı yıllarda yayımlanan iki gazete de dönemin siyasi ve kültürel ikliminin ürünüydü. Bu nedenle her iki gazete rejimin propaganda aracı olarak işlev görmüştü. Tek Parti Dönemi Antalya basını, dönemin siyasi atmosferi açısından ele alan bu makale, basın-siyaset ilişkisi içinde basının rolünü ortaya koymaktadır. Ayrıca, dönemin siyasi ve kültürel iklimine ışık tutmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Tek Parti Dönemi basın rejimi, yeni oluşan basın organları ve yerel siyasi hayatın tartışma konuları üzerinde durulmaktadır.

Anahtar sözcükler: Antalya Basın Hayatı, Tek Parti Dönemi, Resmi Antalya ve Antalya Gazeteleri

Abstract: In this article, Official Antalya and Antalya newspapers published in Antalya during the One Party Period are examined. The Official Antalya was first printed in 1927 by the provincial administration, and closed in 1937. Antalya, a special newspaper, was published between 1939 and 1945. These newspapers were published in the years 1930 and 1940, when the one-party regime was institutionalized in Turkey. Therefore both newspapers functioned as propaganda tools for the regime. The article, which covers the Antalya press during the One Party Period in terms of political atmosphere, expresses the role of the press within press-politics relation. Also, the study aims to shed light on the political and cultural climate of the period. In this context, the press regime during the One Party Period, new press organs and the discussion topics of local political life are investigated.

Keywords: Press life in Antalya, the One-Party Period, Official Antalya and Antalya Newspapers

Giriş

Cumhuriyet'in ilanından sonra Antalya siyasi hayatının en önemli olayı, 1930'daki belediye seçimleriydi. Gerçekten de 1920'lerde dönemin gazeteleri vasıtasıyla örtük olarak takip edilebilen yerel siyasi çekişmeler 1930'daki belediye seçimlerinde son safhasına ulaşmış, seçimler, Antalya'da etkileri uzun yıllar devam eden sonuçlar doğurmuştu. Seçimde, Giritli göçmenler ile Nüfus Mübadelesi'nden sonra şehre iskân edilen mübadiller kitlesel olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı (SCF) desteklemişti. 14 Ekim günü oy kullanmak için belediyenin önünde toplanan SCF'lilere –sandık başında bulunan Halk Fırkalılar kendi seçmenlerine öncelik tanıdıkları için

* Dr., Antalya Kent Müzesi, Antalya. evrendayar@gmail.com

muhalef seçmenler oy kullanamamıştı— jandarma bölüğü müdahale etmiş, buna rağmen kala-balığı dağıtmak mümkün olmamıştı. Olaylar Serbest Fırka'nın Antalya'daki kurucularından Dr. Burhanettin Bey'in çabalarıyla kısmen önlenebilmiş, kargaşanın önüne kesin olarak geçmek toplu tevkiflerle mümkün olabiliyordu. 15 Ekim Çarşamba akşamı tevkif edilenlerin sayısı iki yüze ulaşmıştı (Güçlü 1994, 332-333).

Belediye seçimlerinin Antalya'da neden olduğu olaylar daha sonra TBMM'deki görüşmelerde de ele alınmış, hatta bu nedenle Antalya Milletvekili Rasih Bey ile SCF'nin kurucusu Fethi Bey (Okyar) arasında sert tartışmalar yaşanmıştı. TBMM'deki konuşmasında Rasih Bey, Antalya'daki Serbest Fırka ileri gelenlerinin halkı CHF gazetelerini okumamaya çağırdığını, çarşırı iki gün boyunca işgal ettiklerini ve Meclis-i Umûmî azasından Hasan Bey'i cadde üzerinde dövdüklerini iddia etmişti (Güçlü 1994; Dayar 2017).

Olaylı belediye seçimlerinin ortaya çıkardığı en önemli gerçek ise Serbest Fırka'nın Antalya'da dikkate değer bir desteğe sahip olduğuydu. Şehir halkının SCF'ye yönelik pek öngörüle-meyen bu teveccühü, yerel CHF teşkilatının mercak altına alınmasına da neden olmuş, 1931-1935 arasında şehre gelen Halk Fırkası müfettişleri belediye seçimlerinin yol açtığı olayların sebep ve sonuçlarına değinirken, yerel fırka teşkilatının ahvali hakkında karamsar değerlendirmelerde bulunmuştu. Örneğin, 1935'in Ağustos, Eylül ve Ekim aylarında Antalya teşkilatını teftiş eden Adnan Bey (Menderes), hazırladığı raporda, 1933'e kadar yerel CHF teşkilatının birkaç tüccarın inhisarı altında kaldığını ve fırkaya hâkim olan bu tüccarların şehrin gelir kaynaklarını ellerine geçirdiğini, bu durumun halkı menfi etkilediğini yazmıştı (BCA. 490.01-618.27.1, lef. 1-2; Mayak 2007, 193-204).

1930 Belediye Seçimlerinin Yerel Basına Yansımaları

Şehrin yakın tarihinin en önemli siyasi olayları arasında yer almasına rağmen 1930 Belediye seçimleri dönemin vilayet gazetesi *Resmi Antalya*'nın sütunlarına neredeyse hiç yansımamıştır. Gerçekten de seçim sürecinin en harareti günlerinde yayımlanan 10 Ekim 1930 tarihli *Resmi Antalya*'nın ilk üç sayfası Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'nın TBMM'deki nutkuna, son sayfası ise resmi ilanlara tahsis edilmişti (Resmi Antalya, 10 Teşrîn-i Evvel 1930). Belediye önünde çatışmaların yaşandığı haftanın ertesinde yayımlanan 17 Ekim 1930 tarihli nüshasında gazetenin başmakalesinin konusu, şaşırtıcı bir şekilde, tohumluk buğday meselesiydi. Gazetenin bu nüshasında seçimlerle ilgili tek yazı ise tevkif edilen SCF'lilerle ilgili küçük bir haberdı ve burada da tevkif edilenlerin isimlerinin listelenmesiyle yetinilmişti (Resmi Antalya, 17 Teşrîn-i Evvel 1930). 24 Ekim 1930 tarihli *Resmi Antalya*'nın başmakalesinin konusu ise Cumhuriyet balosuydu; gazetenin bu nüshası ile 31 Ekim 1930 ve 7, 14, 21 ve 28 Kasım 1930 tarihli nüshalarında da şehirdeki olaylarla ilgili hiçbir haber veya makale yayımlanmamıştı.

1930'da kısa bir dönem için —belki de sadece seçim dönemi için— tekrar yayın hayatına dönen *Antalya* gazetesi ise sayfalarında SCF olayına çok daha fazla yer vermiş, hatta seçim döneminde gazetede bütün makale ve haberler Antalya'daki Serbest Fırka ve Halk Fırkası mücadelesine ayrılmıştı. Açıkça CHF'yi destekleyen gazetede kahvehane konuşmalarına, SCF'lilerin şehirdeki propaganda faaliyetlerine, CHF'lilerin SCF'lilerin iddialarına verdiği cevaplara geniş yer ayrılmış, seçim sürecinde gazete firkanın Antalya'daki propaganda aracı olmuştu (Antalya, 7 Teşrîn-i Evvel 1930, 8 Teşrîn-i Evvel 1930, 9 Teşrîn-i Evvel 1930, 12 Teşrîn-i Evvel 1930).

1930 belediye seçimlerinin —II. Meşrutiyet'in Antalya'da neden olduğu siyasallaşma süreci istisna kabul edildiğinde— 20. yüzyılda efkâr-ı umumiyyenin hızla siyasallaştığı ve farklılıkların fırkalar (CHF ve SCF) etrafında ifade edildiği ilk dönem olduğu düşünüldüğünde, *Resmi An-*

talya'nın bu sessizliğini nasıl değerlendirmek gerekir? Ayrıca, gazete külliyatının tümü incelendiğinde *Resmi Antalya*'nın bu tutumunun şaşırtıcı olmadığı, üstelik bu tutumun sadece 1930'daki belediye seçimlerine mahsus kalmadığı, gazetenin, fırka müfettişlerinin raporlarında ayrıntılı olarak tasvir edilen siyasi çekişmeler hususunda bile sessiz kaldığı görülecektir (Mayak 2015). Hatta *Resmi Antalya*'nın 1929 ila 1937 arasında yayımlanan nüshaları değerlendirildiğinde, bu Akdeniz şehrinde hayatın sadece zirai istihsal meselelerinden veya halkevi balo ve müsamerelerinden ya da imar faaliyetlerinden ibaret olduğu izlenimine kapılmak gerekecektir. Örneğin, 1934'te gazetede yayımlanan başmakalelerin dokuzu zirai meselelerle, yedisi devrimlerle, altısı cemiyet ve halkevi etkinlikleriyle, dördü ise ulaşım ve imar meseleleriyle ilgilidir; diğer başmakaleler ise ilan niteliğindedir. *Resmi Antalya*'nın 1935, 1936 ve 1937 yıllarına ait nüshalarında yayımlanan başmakaleler için de benzer bir durum söz konusudur. Başka bir ifadeyle, *Resmi Antalya*, yerel siyasi hayata ve bu hayatın çelişkilerine dair, vali tayinleri veya müfettiş atamaları ya da CHF il kongreleri dışında –ki bu durumda da kongrelerde gerçekleşen tartışmalara hiç yer vermeksizin– neredeyse hiçbir şey söylememiştir. Yerel siyasi hayata ilişkin gazetede yer alan bilgi kırıntıları ise tek taraflı bir monolog, daha doğrusu fırkanın monologları niteliğindedir ve bunlar belirli bir amaca yöneliktir.

Aslına bakılırsa *Resmi Antalya*'nın yerel siyasi hayata ilişkin bu suskunluğu birbirleriyle bağlantılı bir dizi siyasi ve kültürel gelişme nedeniyleydi. 1930'larda Cumhuriyet'in otoriterleşen niteliği, rejimin ürettiği basın kültürü bu tutumu sadece Antalya için değil, tüm taşra basını için geçerli kılmıştı. Gerçekten de 1930'lardan itibaren Cumhuriyet'in taşradaki varlığını güçlendirmek için etkinleştirdiği idari ve hukuki denetim mekanizmaları tüm Türkiye'de basın hayatının tek tipleşmesine, daha doğrusu tekleşmesine neden olurken, taşra basını açısından bu dönemin en belirgin özelliklerinden biri de ya doğrudan "*Resmi*" adını alan (*Resmi Isparta*, *Resmi Tekirdağ* ve *Resmi Bursa* gibi) ya da ilgili gazetenin künyesine "*vilayetin resmi gazetesidir*" ifadesinin düşüldüğü (*Bolu*, *Çankırı*, *Samsun* ve *Sinop* gibi) vilayet idarelerinin denetiminde yayımlanan gazeteler olmuştu. Bu gazeteler CHF'nin "*nim resmi*" gazetesi *Ulus*'un taşradaki mukallitleriydi; fakat tür olarak Tanzimat'tan sonra neşredilen vilayet gazetelerini andırıyordu. Tanzimat Dönemi taşra basınının en karakteristik özelliğinin vilayet gazeteleri olması gibi, 1930'lar taşrasında basının karakteristik özelliği vilayet idarelerinin denetiminde ve CHF'nin taşra teşkilatlarının nezaretinde neşredilen bu gazetelerdi. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra "*vali ve mutasarrıfların kaside mecmuaları*" olarak nitelenen ve işlevlerini tamamladıkları düşünüldüğü için kapatılan Tanzimat'ın vilayet gazetelerinin, taşrada canlı bir basın hayatının varlığına tanıklık eden II. Meşrutiyet ve Milli Mücadele yıllarından sonra bu şekilde tekrar ortaya çıkmaları, 1930'lardan itibaren rejimin otoriterleşmesinin sonucuydu.

Basının Türdeşleşmesi ve Tekleşmesi

1920'lerin başlarında Türkiye'de canlı bir basın hayatının varlığını mümkün kılan koşullar, Şeyh Sait Ayaklanması vesilesiyle 4 Mart 1925'te çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu'nun hükümete basın üzerinde tasarrufta bulunma hakkını tanımasıyla ortadan kalkmaya başlamıştı (Koloğlu 2006, 117). Takrir-i Sükûn Kanunu'ndan sonra CHF, gazeteleri her açıdan kendisine bağımlı kılmak için çalışmış; ayrıca, bu dönemde kâğıt ve ilan kaynakları –özel ilanlar çok az olduğu için gazetelerin esas gelir kaynağı resmi ilanlardı– devletin tekeli altına alınmıştı. İster taşrada ister İstanbul'da neşredilmiş olsun, 1925'ten sonra Türkiye'de yayımlanan gazetelerin içeriğine bakıldığında bu dönemden itibaren gazetelerin rejimin ilkelerinin kitlelere tanıtılması vazifesini gönüllü olarak üstlendiğine tanık olunacaktır. Bu işlevin gazeteler tarafından bu denli çabuk kabullenilmesi ise Cumhuriyet'in tedrici olarak artan otoriter niteliği nedeniyleydi.

Rejimin kültürel hayata ve gazetelere daha çok müdahil olan niteliği 1929'da Takrir-i Sükûn

Kanunu'nun kaldırılmasından sonra da değişmemiştir. Çünkü “*iktisadi buhran*”ın etkisiyle kitlesel hoşnutsuzlukların artması ve CHF seçkinleri nezdinde Cumhuriyet devrimlerinin kitleler tarafından hala içselleştirilemediğinin göstergesi olan SCF'nin başarısı basın üzerindeki denetimin artırılmasını zorunluluk haline getirmişti. SCF'nin kurulmasına neden olan koşullar “*iktisadi buhran*” ve buhranın neden olduğu kitlesel hoşnutsuzluktu. Ne var ki muhalefetin kışkırttığı, grevlere ve karışıklıklara yol açan hükümet aleyhtarı halk tepkisi SCF aracılığıyla CHF'ye yönelik tepkilere neden olunca Serbest Fırka kapatılmış, Türkiye, çok partili demokrasi on beş yıl daha beklemek zorunda kalmış, bu süre zarfında rejimin otoriterliği tedrici olarak güçlenmişti (Ahmad 2002, 162).

Gerçekten de 1930'ların hemen başlarında SCF'nin tahmin edilmeyen başarısı rejimin niteliği üzerinde belirleyici olmuştu. 1931'de hükümete ülke menfaatine ters düşen yayınları kapatma hakkı veren Basın Kanunu'nun kabulü (Koloğlu 2006, 118-119), CHF'nin 1931'deki kongresinde kendisini tek parti ilan etmesi (Zürcher 2003, 185), 1931'de lağvedilen Matbuat Umum Müdürlüğü'nün 22 Mayıs 1933'te tekrar örgütlenmesi, 1935 Mayıs ayı içinde basında merkezî otoritenin hâkimiyetini artırmayı amaçlayan I. Basın Kongresi'nin toplanması (Koç 2006, 121) ve nihayet 18 Haziran 1936'da fırka ve devlet birleşmesinin resmen ilan edilmesi otoriterleşme sürecinin önemli dönüm noktalarıydı.

Tüm bu gelişmelerle eş zamanlı olarak fırka, SCF deneyiminin açıkça ortaya çıkardığı kitlesel hoşnutsuzluk nedeniyle toplumsal ve siyasi hayatın hemen her veçhesini denetimi altına almaya çalışmış, bu çaba 1930'lardan itibaren CHF'nin toplumsal hayata daha fazla müdahil olmasına yol açmıştı. Bu müdahaleler, çerçevesi fırkanın ilkeleriyle belirlenmiş bir kamusal alanın oluşturulmasında gerekli görülüyordu (Yeşilkaya 2009, 113-114). Bütün bu müdahaleleri işlevsel hale getiren ise muhalif basının susturulması ve “*sivil*” toplum alanının denetim altına alınması olmuştu. CHF seçkinleri için Cumhuriyet devrimlerinin kitleler tarafından içselleştirilmesi, ancak “*sivil*” toplum kuruluşlarının ve gazetelerin desteğiyle mümkün olabilecekti. Bu nedenle 1932'de Türk Ocakları'nın yerine kurulan halkevleri ile 1930'lu yıllarda yayımlanan resmi vilayet gazeteleri bu amaç için çalışacak müesseseler olarak tanımlanmış, halkevleri fırkanın halkla bütünleşmesinin, vilayet gazeteleri ise rejimin halka benimsetilmesinin aracı olmuştu. Bütün bu gelişmelerin sonucunda muhalif basının, daha doğrusu fırkanın desteğini esirgediği tüm gazete ve mecmuaların mevcudiyetlerini idame ettirebilme imkânı ortadan kalkmıştı. Gerçekten de 1930'lar Türkiye'sinde muhalif olsun veya olmasın fırkanın desteğini esirgediği gazete ve mecmualar susmuş, daha şanslı olanlar ise ya kültür sanat bültenlerine dönüşmüş ya da ilan varakalarına avdet ederek kaditleşmiş, “*sivil*” toplum alanı tamamen halkevlerine terk edilmişti.

1930'ların başlarından itibaren rejimin otoriterleşmesinin ve hükümetin taşrada artan nüfuzunun Antalya'daki ilk sonucu, basın hayatının sadece *Resmi Antalya*'nın inhisarı altına girmesi ve resmi vilayet gazetesinin içeriğinin kimi zaman bir ilan varakasını kimi zaman bir kültür sanat mecmuasını çağrıştırmasıydı. Artan hükümet nüfuzunun Antalya'daki bir diğer sonucu ise 1929-1930 arasında sık işlenen, fakat *Resmi Antalya*'ya hiç aksetmeyen bir suç tipinin şehirde yaygınlaşmasıydı: “*Hükümete hakaret*”.

Aslına bakılırsa hükümete hakaretin bu dönemde bir suç tipi olarak yaygınlaşmasıyla, esasında her ikisi de rejimin otoriterleşmesiyle ilgili olan gazetelerin “*okur mektupları*” için belirledikleri kıstaslar arasında çarpıcı bir nedensellik ilişkisi vardır. *Zümrütova* gazetesinin “*hükümetin prensipleri ve vatanın terakkisine hizmet eden yazılara sütunlarımız açıktır*” ifadesini logosunda ilan ettiği (Zümrütova, 7 Nisan 1929), *Resmi Antalya*'nın ise sütunlarını okur mektuplarına kapattığı 1929 ve 1932 arasındaki dönemde; Hüseyin Hüsnü Efendi (BCA.

30.10.00.00-102.668.15), 5 Kasım 1929'da Antalyalı Ali oğlu Mustafa (BCA. 30.10.0-36.209.11), 8 Kasım 1930'da Kemahizade Mustafa Nail, Arabacı Paşa Mustafa, Kebapçı Ahmet, Ziraat Muallimi Akif Bey, Acente Ziya Bey, Aşçı İslami, Kıbrıslı Hamal Ahmedî, Sopa Salih oğlu Mehmet (BCA. 30.10.0.0-37.224.6), 7 Ekim 1930'da Toraman Mehmet (BCA. 30.10.0.0-37.225.3), 15 Aralık 1930'da Fatma ve Sehriye (BCA. 30.10.0.0-38.228.12), 18 Mayıs 1931'da Rıza hükümete hakaret ettikleri nedeniyle takibata uğramış (BCA. 30.10.0.0-38.231.16); 16 Mart 1929'da ise Hüseyin Zühtü bu nedenle tutuklanmıştı (BCA. 30.10.0.0-102.668.15).

Bu dönemde en küçük bir şüphe dahi bu müphem suçun takibatı için bir gerekçe olabiliyordu. Örneğin 16 Mart 1929 tarihinde Hüseyin Hüsnü Efendi'nin tutuklanmasına neden olan, rahatsızlığı tibben tedavi edilemediği için Mustafa Kemal'in üfürükçülere tedavi ettirildiğini ve vergilerin ağırlığından dolayı hapisanelerde boş yer kalmadığını iddia etmesiydi (BCA. 30.10.00.00-102.668.15). Toraman Mehmet'le ilgili suçlama ise hem hükümete hakaret suçunun müphem niteliği hakkında dikkat çekiciydi hem de Serbest Fırka'nın başarısı karşısında rejimin gerçekten de kendisini tehlikede hissettiğini gösteriyordu. Toraman Mehmet'in bu suçu nasıl işlediği *Antalya* sütunlarına ayrıntılı olarak yansımıştı. Gazetenin iddiasına göre 7 Ekim 1930'da kendisi de bir kahvehaneci olan “geçmişî bozuklardan” Toraman Mehmet, Tophane Kahvesi'ne gelerek kahvehane sahibinden etrafına yirmi kadar sandalye koymasını istemiş ve küftetmeye başlamıştı. Etrafına aldığı sandalyelere karşı “*nutuk söyler bir vaziyet alarak memleket aleyhinde hezeyanlarda bulunan*” Toraman Mehmet zabıta tarafından tevkif edilerek adliyeye verilmişti. Gazete haberinde Toraman Mehmet'in o esnada “*Yetiş Fethi!*” diye bağırarak iddia edilmişti (Antalya, 8 Teşrin-i Evvel 1930).

Resmi vilayet gazetesinin damgasını vurduğu bu dönemin belirgin diğer özellikleri ise; siyasi bilgi akışının şeffaf olmaması –ki bir ilan varakası olan *Resmi Antalya* sütunları siyasi gizliliğin 1930'larda normatif bir hükümet ilkesi olduğunu gösteriyordu– toplum ve iktidar arasındaki ilişkilerin tek taraflı bir monoloğa dönüşmesi, gazete haberlerinin esas olarak fırkanın himayesinde oluşturulan ve çerçevesini önce Türk Ocakları daha sonra da halkevi etkinliklerinin çizdiği kamusal alana ilişkin ilanlarla sınırlı kalmasıydı. Bu nedenle, 1927-1937 arasında *Resmi Antalya* yerel siyasi hayata ve bu hayatın çelişkilerine bütünüyle sırtını dönmüş; sütunlarında zirai istihsal meselelerine, tasarruf ve millî iktisat politikalarına, “öz Türkçe” ve “Türkçülük” meselelerine, halkevi ve cemiyet faaliyetleriyle ilgili ilan ve haberlere geniş yer ayırmıştı. Bu siyasetten arınma sürecinin Antalya'daki bir diğer sonucu da kültür sanat mecmuası yayıncılığı için uygun koşulların oluşmasıydı. Nitekim günlük basın hayatının *Resmi Antalya*'nın inhisarında kaldığı bu dönemde şehirde *Türk Akdeniz* ve *Çağlayan* adında iki dergi neşredilmişti. 1939'da üçüncü defa yayın hayatına dönen ve Milli Şef Dönemi'nde şehrin tek gazetesi olan *Antalya* ise –özellikle de 1942'den itibaren– içeriği açısından 1937'de kapanan *Resmi Antalya*'nın devamı niteliğindedir.

Vilayet Bülteni veya İlan Varakası Olarak Resmi Antalya

1930'lar Türkiye'sinde “*Resmi*” adını alan ya da ilgili gazetenin künyesine “*vilayetin resmi gazetesidir*” ifadesinin düşüldüğü vilayet idarelerinin denetiminde yayımlanan gazeteler ile Tanzimat'tan sonra neşredilen vilayet gazeteleri arasında birçok benzerlik vardır. Her şeyden önce 1930'lu yıllarda çıkan resmi vilayet gazetelerinin sorumluları, Tanzimat'ın vilayet gazeteleri gibi vilayet erkânı, vilayet mektupçuları ya da kâtipleriydi. Bu nedenle *Resmi Antalya*'nın başyazarlarından Muharrem Zeki'nin vilayet encümen başkâtibi, Muharrem Önal'ın ise muhasebe-i hususiyye müdürü olması şaşırtıcı değildir.

Fırkanın taşra teşkilatının veya vilayet idarelerinin denetiminde neşredilen gazeteler içerik olarak da Tanzimat'ın vilayet gazetelerine benziyordu. Örneğin Tanzimat Dönemi vilayet gazetelerinde haber dağılımının en dikkat çeken yönü, dâhilî haberlerin genel olarak idari, özel olarak da adlî, mülkî ve malî konulara ilişkin oluşuydu. Ayrıca, vilayet gazetelerinde sağlık haberleri ile iktisadi ve toplumsal hayata ilişkin haberlere de yer veriliyordu. Bu gazetelerde iktisadi haberler arasında bayındırlık faaliyetleri, sağlıkla ilgili haberler arasında ise özellikle salgın hastalıklara karşı korunma yöntemleri ele alınıyordu. Tanzimat'ın vilayet gazeteleri aynı zamanda ilgili vilayetlerle ilgili coğrafi, topoğrafik, tarihî, arkeolojik, istatistiki ve etnografik bilgiler de veriyordu. Kısacası, Tanzimat Dönemi'nde çıkan vilayet gazetelerinin içerikleri, bu gazetelerle halkın “*tenvir ve terbiye edilmesinin*” amaçlandığını gösteriyordu. Bunların dışında vilayet gazeteleri, bu gazetelerde çok geniş yer tutan, hatta onların esas varlık nedeni olan kanun ve tebliğ ilanları aracılığıyla merkezî hükümet ve taşra arasında bir köprü olma işlevi de üstlenmişti (Ayalon 1995, 20-27).

1930'lar taşrasında yayımlanan resmi vilayet gazeteleri de toplumu “*tenvir ve terbiye etme*” rolü üstlenmiş, sayfalarını fazlasıyla işgal eden kanun ve tebliğ ilanları aracılığıyla bu gazeteler merkezî hükümet ve taşra arasında bir köprü olmaya çalışmıştır. Zaten bu işlevleri bizatihi gazeteler tarafından da altı çizilen bir husus olmuştur.

Toplumu “*tenvir ve terbiye etmek*” amacıyla yayın hayatına başlayan *Resmi Antalya*'nın ilk sayısı Antalya Valisi Arif (Baytuş) Bey'in desteğiyle 29 Ekim 1927'de çıkarıldı. Kendi matbaasında tabedilen ve haftada bir kez yayımlanan *Resmi Antalya*'nın künyesinde diğer gazetelerin aksine gazetenin sahibi ve sorumlu yazı işleri müdürüne ilişkin herhangi bir bilgi yer almıyordu. Yıllık abonelik bedeli 250 kuruş olan gazetenin günlük satışı 5 kuruştur. İki yaprak, dört sayfa olarak yayımlanan ve ilk sayısından itibaren cuma günleri çıkan gazete, Ağustos 1934'ten itibaren bir süre perşembe günleri çıkmış; fakat daha sonra tekrar cuma günleri neşredilmişti.

Resmi Antalya kapatıldığı 1937'ye kadar şehrin tek gazetesi olarak varlığını sürdürdü. Bu dönemde her ne kadar CHF Vilayet İdare Heyeti tarafından ileride gündeliğe çevrilmek üzere “*Antalya ve çevresinin olgun ve mükemmel gazetesi olmak*” için *Bizim Akdeniz* adlı bir gazete çıkarılmak istenmişse de (Resmi Antalya, 2 Ağustos 1934), bu girişim başarıyla sonuçlanmamıştır. Mehmet Emin'in ölümünden sonra kapatılan *Antalya* ise belediye seçimlerinde CHF'yi desteklemek için 7 Ekim 1930 tarihinde, 1929'un son aylarında kapanan *Zümrütova*'nın kurucusu Enver Bey tarafından tekrar yayımlanmış; fakat ömrü seçim süreciyle sınırlı kalmıştı. Gazete daha sonra –*Resmi Antalya* kapandıktan iki sene sonra– 7 Ağustos 1939'da CHP'nin prensiplerini kendisine rehber edindiğini ilan ederek ve bu defa Mazlum Adıson ve Avukat Enver Akcan'ın girişimleriyle yayın hayatına başlamıştı (Antalya, 7 Ağustos 1939).

Resmi Antalya içeriği ve işlevleri açısından da çağdaşı diğer vilayet gazeteleri gibi Tanzimat'ın vilayet gazetelerini andırıyordu. 15 Mayıs 1931 tarihli nüshasında yayımlanan ve Antalya için ne denli önemli olduğunun vurgulandığı “*Resmi Antalya'yı Okuyunuz*” başlıklı bir makalede de ifade edildiği gibi gazete “*vilayetin resmi neşir vasıtası*”ydı ve “*kanunlar, nizamnameler, umumi emirler Resmi Antalya vasıtasıyla halkın vukufuna iblağ olunacak*”tı. Nihayet *Resmi Antalya*, “*idari ve hukuki sahada halk ile hükümet arasında münasebet kurmakla mükellef*”ti. Bu makale 1930'lar Antalya'sında gazetelerin işlevleri hakkında hâkim olan genel kanaati yansıttığı için oldukça önemlidir:

Memleketin her köşesinde ve halkın her tabakasında muhatapları bulunan bu devlet mevzuatının tamamen bilinmesi iki taraf (devlet ve halk) için ehemmiyetle lazımdır. Vergi taksitleri, bedeni mükellefiyetlerin za-

man-ı edası, askeri davetler ve bunlar gibi her sınıf halkı yakından alakadar eden işler için Resmi Antalya gazetesinin takibinde etraf ile hissedilmesi lazım gelen kati faideler ve zaruretler mevcuttur. Bununla beraber siyasi ve içtimai hadiseler de sütunlarında yer vermesi itibarıyla Resmi Antalya münevver amme için de gözden geçirilebilecek bir gazetedir.

Yüksek gazetecilik ve yüksek kültür yapmak iddiasında değiliz. Buna elimizdeki vasıtanın kifayeti olmadığı gibi tabi bulunduğumuz şeraitin de müsaadesi yoktur. Fakat biraz gazetecilik zevki ve muhabbeti ve daha çok vazife hissi ile yukarıda işaret ettiğimiz esaslar dâhilinde hükümet ve halk arasındaki münasebeti teshil edecek faaliyetler ve imkânlar uyarılabilmek ve gündelik umumi vakayinin haftada bir, mücmel kısımlarını vermek sureti ile muhtelif neşir vazifelerinden bir kısmını yapmak kariyerimize vaat ettiğimiz ve edebileceğimiz mesai hedeflerimizdendir (Resmi Antalya, 15 Mayıs 1931).

“Resmi Antalya’yı Okuyunuz” başlıklı bu makalede vurgulandığı gibi gazetelerin temel görevi “halk ve hükümet arasında münasebet tesis etmek”ti. Hatta bu nedenle gazeteyi “bilhassa köylünün ayağına kadar götürmek, okutmaya çalışmak ve ihtiyar heyetleri odalarında muntazam koleksiyonlarını tutturmak ve bunları kontrol etmek” bütün bir idari teşkilatın en önemli göreviydi. Bu nedenle Resmi Antalya 1932 başlarından itibaren köy ve mahalle muhtarlarına bedava gönderilmiştir (Resmi Antalya, 10 Haziran 1932).

Resmi Antalya’nın Temalar Dünyası

“Yüksek gazetecilik ve yüksek kültür yapmak” iddiasında olmadığını peşinen ilan eden Resmi Antalya’nın içerik analizi yapıldığında, gazetenin var olma nedenleriyle içeriğinin büyük ölçüde örtüştüğü görülebilir. Resmi Antalya’nın 1929’da yayımlanan 22 nüshasının içeriği tasnif edildiğinde bu dönemde gazetede idari ve adli 139 ilana; 107 haricî habere; imar faaliyetleri, fırtına, posta vb. havadisler hakkında 30’u Antalya diğer 30’u muhtelif şehir ve kasabalarla ilgili 60 habere; Antalya ile ilgili 34 zabıta vukuatına; içtimai meseleler hakkında 18’i Antalya 11’i muhtelif şehir ve kasabalarla ilgili 29 haber ve makaleye; 28 kanun ve tebliğ neşrine; vali, müfettiş ziyaret ve tayinleri hakkında 23’ü Antalya’yla ilgili 28 habere; zirai meseleler hakkında 8’i Antalya 8’i muhtelif şehir ve kasabalarla ilgili 16 haber ve makaleye; sıhhat meseleleri ile ilgili 13 haber ve makaleye; 6 fıkraya; Antalya Matbaası ile şehirdeki Türk Ocağı sinemasıyla ilgili 4 özel ilana; Antalya hakkında 4 kültür sanat haberine; “milli iktisat” ve tasarruf meselesiyle ilgili 3 makaleye; Antalya hakkında 2 spor haberine tesadüf edilmektedir. Bu tablo Resmi Antalya’nın neden bir vilayet bülteni ya da ilan varakası olarak nitelenmesi gerektiğini açıkça göstermektedir.

1929, 1930 ve 1931’e ait Resmi Antalya nüshalarının haber ve makale dağılımı da gazetenin içeriği hakkında bilgi verir. Bu üç senelik dönemde Resmi Antalya’nın ilk sayfası esas olarak başmakaleye veya günün önemli haberlerine tahsis edilmişti. Bu dönemde gazetenin başmakalelerini Vali Faiz (Resmi Antalya, 8 Şubat 1929), Encümen Vilayet Başkâtibi Muharrem Zeki, Encümen Vilayet Azası Nuri (Resmi Antalya, 17 Kânun-ı Sâni 1929), Ali Ekrem gibi isimler kaleme almıştı (Resmi Antalya, 31 Kânun-ı Sâni 1930). Başmakalelerde ele alınan belli başlı konular ise “tasarruf davası”, “milli iktisat meselesi” veya Cumhuriyet devrimleriydi (Resmi Antalya, 22 Şubat 1929, 4 Kânun-ı Sâni 1929, 17 Kânun-ı Sâni 1929). Gazetenin ikinci, üçüncü ve dördüncü sayfaları ise ağırlıklı olarak resmi ilan ve tebliğlere, kanunlara, umumi meclis zabıt hulasalarına, sıhhi havadislere, dâhilî ve haricî haberlere veya şehirdeki imar faaliyetlerine ve

zabıta vukuatlarına tahsis edilmişti.

1932’de *Resmi Antalya*’nın içeriğinin dağılımı değişmemişti. Fakat bu dönemde gazete altı sayfa olmuş –gerçi bazen dört sayfa çıkmış– gazeteye Atabeyli Naci’nin “*Teke Vilayeti Hal-kiyatı Methal*” adlı tefrikası ile 15 Temmuz 1932 tarihinden itibaren “*Antalya Halkevi Sütun-ları*” eklenmişti. Bu tarihten sonra *Resmi Antalya*, Muammer Lütfü’nün de belirttiği gibi *Türk Akdeniz* mecmuası neşredilinceye dek Antalya Halkevi’nin resmi neşir vasıtası işlevini üstlenmişti:

Antalya gazetesi tarafından bize tahsis edilen sütunlara bu ismi verdik. Bu sütun mefkûremize uygun olan her yazıya açıktır. Buraya konmak için yollanacak eserler Antalya Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Komite Reisliği namına gönderilmelidir. Heyetimiz bize gelen eserleri tetkik ederken yazının kıymetini göz önünde bulundurur. Komite Reisi Muammer Lütfi (Resmi Antalya, 15 Temmuz 1932).

1933’e gelindiğinde *Resmi Antalya* hacmini artırma ve içeriğini yenileme kararı aldığını ilan etmiş, bu karar Muharrem Zeki tarafından kaleme alınan başmakalede gazeteyle ilgili bir öz-eleştiri yapılarak efkâr-ı umumiyyeye duyurulmuştu. Bu makalede *Resmi Antalya*’nın diğer vilayet gazetelerinden daha iyi durumda olduğu iddia edilmiş, gazetenin içeriğini zengin-leştirmek için Umûmî Vilayet Meclisi’nde *Resmi Antalya* için ayrılan bütçenin artırılacağı dile getirilmişti. Bu dönemde ayrıca gazetenin yazar kadrosunda da önemli değişikliklerin yapılması kararlaştırılmıştı. Buna göre Maarif Müdürü Azizi, Lise muallimlerinden Rüştü ve Osman Bey, Ziraat Mühassısı Mustafa Şevki, Dr. Hüsamettin ve Muallim Naci Bey bu yeni kadronun en önemli isimleri arasında yer alacaktı. Son olarak, Muharrem Zeki, *Resmi Antalya*’nın Haziran ayından itibaren daha hacimli, fotoğraflı ve içeriği daha dolu olarak yayımlanacağını ilan etmişti:

Resmi Antalya’yı 1929 tarihinden beri neşrediyoruz. İlk neşrinde gaze-temiz küçük ebatta ve dört sahife idi. Zamanla hacmini biraz daha büyüttük ve son sene zarfında ekseriya altı sahife olarak çıkardık. Vilayetimizde gazete bir tanedir. Hususi gazeteler faaliyetten kalınca gazetemiz daha ciddileşti ve ehemmiyet kesp etti. Umumi hayatta gaze-telerin mühim vazifeleri vardır. Bütün hadiseler, bütün icraat üzerinde gazetecilik geniş, ciddi hizmetler yapar. Resmi Antalya neşriyatı ile gazeteciliğin neşriyat kadrosu dâhilinde bütün hizmetlerini ifa etmiş değildir. Buna ne hacmi ne intişar adedi ne de tabi olduğu kanuni şerait müsaittir. Fakat başka vilayetlerde çıkan bu şeraitteki gazetelerden daha faideli intişar etmeye çalışmıştır. Bu farklı mesaisini, tabi olduğu salahi-yetli mercilerin alaka ve muhabbetine medyundur. Umumi Vilayet Mecli-simiz 1933 senesi bütçesi ile Resmi Antalya’ya daha müfit bir bütçe ver-mek için tahsisatını artırmıştır. Büyük valimiz Abidin Beyefendi yeni istikametinin tayininde bizzat alakadar olmuşlardır. Üç-dört akşam evvel CHF mahfelinde riyasetlerinde toplandık. İhtisasa müstenit ve imkânın azami müsaadesi dâhilinde bir faaliyet tesis edebilmek için yeni bir kad-ro yaptık. Maarif Müdürü Aziz, lise muallimlerinden Osman ve Rüştü beyler, Ziraat Mühassısı Mustafa Şevki, Dr. Hüsamettin, Muallim Naci beyler bu yeni kadronun salahiyyetli unsurlarıdır. Haziran’dan itibaren bu nüshamıza nispetle daha büyük hacimde, daha mütenevvi mündere-catla ve bazen muhtelif fotoğraf klişeleri ile süslü bir gazete takdim edeceğiz. Bu yeni gazete ile hedefimiz münderecatın seviyesini yükselt-

mek ve genişletmek olacaktır. İmkânları tanzim edebilirsek gazeteyi haftada iki defa çıkarmakta samimi düşüncelerimiz ve kararlarımız cümlesindendir. Tahrir heyetimiz diğer memleket gazeteleri ile de temas ve münasebetler tesis ederek çok güzel vilayetimizi mümtaz kabiliyet ve hususiyetleri ile tanıtmak işini de üzerine almıştır. Bu sene zarfında neşriyat vazifemizi bu tarzda daha muvaffakiyetle ve gayemize daha ziyade yaklaşılarak yapacağımızı ümit ediyoruz. Bizi okuyanların ikaz ve tenkitleri vazifemizi daha iyi yapmak noktasından bizim için kıymetli bir teşvik olacağını arz ederek okuyucularımızın murakabesini rica ederiz (Resmi Antalya, 12 Mayıs 1933).

Gazetenin hacmini artırma ve içeriğini yenileme kararının alınmasından hemen sonra *Resmi Antalya*'da; Dr. Hüsamettin Bey tarafından hazırlanan “*Mizah Köşesi*” ile edebiyat ve şiir köşeleri oluşturulmuş (Resmi Antalya, 15 Haziran 1933), spor haberlerine ayrı bir sütun tahsis edilmiş (Resmi Antalya, 10 Ağustos 1933), Aralık 1933'ten itibaren de “*Kızıl Kule*” adlı tarihî bir hikâye yayımlanmaya başlanmıştı (Resmi Antalya, 3 Birinci Kânun 1933). Ne var ki bu değişikliklerin ömrü uzun olmamış, kısa süre sonra nedeni belirtilmeksizin “*Mizah Köşesi*”nin neşrine son verilmişti. Başka bir ifadeyle, gazetenin vilayet bülteni olma niteliği değişmemiş, daha önce olduğu gibi bu dönemden sonra da birinci sayfası başmakale ile birlikte haftalık haberlere, diğer sayfaları ise resmi ilan ve tebliğlere, kanunlara, umûmî meclis zabıt hulâsalarına, sıhhi havadislerle, dâhilî ve haricî haberlere veya şehirdeki imar faaliyetlerine ve zabıta vukuatlarına tahsis edilmişti. Ayrıca, hükümetin basın üzerindeki etkisinin çok daha arttığı ve *Ulus*'un ideal gazete olarak öne çıkarıldığı bu dönemde *Resmi Antalya*, dönemin “*nim resmi*” gazetesi *Ulus*'un neredeyse taşradaki tıpkıbasımına dönüşmüş; Güneş Dil Teorisi ve Türk Tarih Tezi'nin de etkileriyle kendisini, “*refîki*” *Ulus* gibi, Türkçü bir gazete olarak tanımlamıştı. Bu bağlamda, Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin düzenlediği ve *Ulus* gazetesi aracılığıyla kamuoyuna duyurduğu “*Dilimizi Türkçeleştirme*” kampanyası, 1933 yılında *Resmi Antalya*'da da karşılığını bulmuş; 31 Mart 1933 tarihli nüshasından itibaren gazetede “*Dilimizde Karşılıklar*” başlıklı bir köşe oluşturulmuş (Resmi Antalya, 31 Mart 1933), bu dönemden sonra dil meselesi gazetenin üzerinde önemle durduğu konular arasında yer almıştı (Resmi Antalya, 22 Haziran 1933).

Gazetenin Türkçü eğilimi 1934 ve 1935'te de devam etmişti. 6 Aralık 1934 tarihli *Resmi Antalya*'da “*Öz Türkçe Söz Karşılıkları*” köşesi oluşturulmuş (Resmi Antalya, 6 Birinci Kânun 1934); 1935'te ise “*Osmanlıcadan Türkçeye Karşılıklar Kılavuzu*” yayımlanmış (Resmi Antalya, 11 Nisan 1935), gazetede öz Türkçe kullanımına dikkat edilmişti.

1930'ların ikinci yarısına doğru *Resmi Antalya*'nın milliyetçi ve Türkçü karakterini artıran bir diğer gelişme ise Türk Tarih Tezi'nin etkileriydi. Bu etkinin sonucunda gazetede Türk tarihiyle ilgili makaleler neşredilmiş, 22 Mart 1934 tarihli nüshasından itibaren de “*İnkılâp Tarihi Enstitüsü Ders Notları*” *Resmi Antalya*'da yayımlanmaya başlamıştı:

İstanbul Üniversitesi'nde tesis edilen İnkılâp Kürsüsü'nde cihan efkâr-ı umumiyyesine mukaddes Türk milli fevranını ve eşsiz Türk inkılâbını anlatan dersler verilmektedir. Bu dersleri en salâhiyetli ricalimizden dinliyoruz. Bu dersleri daha geniş mikyasta ve birkaç defa dinletmek için dersleri neşre bir sayfa teşkil ettik. İkinci sayfamız bu kutu yazılara mahsustur. Okuyucularımızın dikkat ve iftiharına arz ederiz (Resmi Antalya, 22 Mart 1934).

Neticede *Resmi Antalya*, gazetenin biçiminde yapılan bazı değişiklikler ve CHF politikalarının

dönemsel olarak ağırlık verdiği konular istisna tutulduğunda, 1930'lar boyunca esas olarak resmi ilan, kanun ve tebliğ neşreden, halkevi ve cemiyet etkinlikleri hakkında efkâr-ı umumiyyeyi bilgilendiren, fırkayı ve devrimleri halka anlatmaya çalışan; fakat bu işlevlerini ifa ederken siyasal meseleler karşısında tamamen sessiz kalan istikrarlı bir yayın çizgisine sahip olmuş, 29 Ekim 1937 tarihli nüshasını neşrettikten sonra hiçbir açıklamada bulunmadan yayın hayatına son vermişti.

Milli Şef Dönemi ve *Antalya* Gazetesi

Vilayetin resmi neşir vasıtası *Resmi Antalya* kapandıktan sonra, yaklaşık iki sene boyunca Antalya'da herhangi bir gazete yayımlanmadı. Bu iki yıla yaklaşan suskunluk döneminin akabinde, kurucusu Mehmet Emin'in ölümünden sonra yayın hayatına ara veren *Antalya*, Mehmet Emin'in oğlu Mazlum Adıson ve Enver Akcan'ın girişimleriyle 23 Temmuz 1939 tarihinde tekrar çıktı.

Antalya gazetesinin üçüncü defa yayın hayatına başlaması –gazete 1928'de kapandıktan sonra 1930'daki belediye seçimleri sürecinde kısa süre için tekrar yayımlanmıştı– Milli Şef Dönemi olarak tanımlanan 1939-1945 arasındaki devre tekabül eder. Basın tarihi açısından bu dönemin en önemli gelişmesi, 1931'de çıkarılan Matbuat Kanunu'nun 28 Haziran 1938 tarihinde geçirdiği değişikliklerdi. Bu değişiklikler basın hayatı üzerindeki merkezî denetimi artırıyor, örneğin gazete ve dergi yayımlamak için ilgili neşriyatın çıkacağı yerin en büyük mülki amirinden ruhsatname alınmasını zorunlu kılıyor, yeni düzenlemenin on ikinci maddesiyle “*kötü şöretli*” kişilere gazete sahibi olma hakkı tanınmıyordu. Ayrıca, gazete ve dergi yayımlamak için bunları çıkaracak kişilerin bir bankadan, gazete veya derginin çıkarılacağı yerin nüfusuna göre 1.000 ile 5.000 lira arasında bir garanti mektubu vermeleri gerekiyordu (Koçak 1995, 149).

Milli Şef Dönemi'nde yerel basın rejimi üzerinde belirleyici olan bir diğer etken ise 1938'de yürürlüğe giren Basın Birliği Kanunuydu. Gazetecilik mesleğinde disiplin sağlamak amacıyla hazırlanan kanun açıkça devrin İtalya ve Almanya'sındaki benzeri kuruluşlardan ilham alınarak hazırlanmıştı. Kanun, siyasal iktidarın basın üzerindeki denetimine olanak sağlıyordu (Makal 2002, 190). Bu dönemde *Antalya* gazetesi Basın Birliği İzmir Mıntıkası Riyaseti'ne bağlanmıştı (Antalya, 12 Şubat 1943).

Kanuna göre, Türkiye'de çıkan gazete ve dergilerin sahipleri ile bu gazete ve dergilerle, Türk haber ajanslarının yazı, haber, resim, fotoğraf ve tashih işlerinde ücretle, sürekli ve düzenli çalışarak bu işi meslek edinenler Basın Birliği'ne girmek zorundaydı; girmeyenler, kayıtlarını yaptırıncaya kadar mesleklerini yerine getirmekten alıkonulacaktı. Kanunun beşinci maddesi mesleğin şeref ve vakarını korumanın, meslekte inzibat ve intizamı devam ettirmenin, matbuatı millî maksatlar hususunda uyanık ve toplu bulundurma ve Cumhuriyet menfaatlerine hadim kılmanın birliğin maksatları arasında olduğunu belirtiyordu. Kanunda bu amaçlar aleyhinde yayın yapan kurumların birlik aracılığıyla inzibat altına aldırılmasını mümkün kılan hükümler de vardı. Gazete ve mecmualarda esaslı vazifeler alan veya herhangi bir neşriyatın mesulü olan kimseler mutlak surette Basın Birliği'ne girmeye ve birliğin kanunlarla desteklenmiş usullerine uymaya mecburdu (Antalya, 18 Nisan 1944). Kanunun on ikinci maddesine göre ise hükümet basını talimatlarla aydınlatacaktı. Kanunun on dokuzuncu maddesi uygunsuz neşriyat durumunda hükümeti birliği harekete geçirmekle yükümlü kılmişti (Antalya, 25 Nisan 1944).

Bütün bu düzenlemeler 1920'lerin ikinci yarısından itibaren basın rejimini anti-demokratik kılan koşulları daha da güçlendirmiş, bu dönemde basın, siyasi konularda ancak belirli sınırlar içinde kalem oynatabilmiştir. Ayrıca, II. Dünya Savaşı'nın olağanüstü şartları da basın üzerindeki denetimin artmasına sebep olmuş –hatta basına yönelik tüm müdahalelerin gerekliliği ve

zorunluluğuna ilişkin “meşru” bir algı yaratmış– savaş koşulları nedeniyle hükümet dönemin gazete ve mecmualarının içeriğine daha fazla müdahale etmişti. Bu koşullarda yayımlanan özel taşra gazetelerinin resmi vilayet gazetelerinden farklı bir içeriğe sahip olması beklenemezdi. Kurumsal olarak bir aile işletmesi olmanın ötesine geçemeyen, son derece sınırlı bir kadroyla çalışan, iç ve dış haberler yönünden Anadolu Ajansı’na, kâğıt ve mürekkep temini için ise hükümete bağımlı olmaktan kurtulamayan *Antalya* gazetesi de bu koşullardan bağımsız kalamamıştı.

Öte yandan, bütün bu koşullara rağmen *Antalya* gazetesi yayın hayatının bu üçüncü evresinde yerel bir gazete olma iddiasını birçok defa dile getirmiştir. Gazetenin ikinci yayın yıl dönümü nedeniyle 8 Ağustos 1940’ta kaleme alınan bir başmakalede “*mevzularımızı memleket dâhilinden seçmiş, uzaktaki hemşerilerle burayı tanıyanlara havadisler vermiş, vilayetimizin sesini büyüklerimize duyurmaya çalışıyoruz*” denilmişti (Antalya, 8 Ağustos 1940). Gazetenin 1939, 1940 ve 1941’de yayımlanan nüshaları dikkate alınırca, bu iddianın bir karşılığı olduğu da görülecektir. 1939 ve 1940’ta Mazlum Adıson’un “*Hasbıhal*” başlığıyla kaleme aldığı makalelerde yerel sorunlara sık sık temas edilmiş, gazete sayfalarında yerel havadislerle geniş yer verilmiş, gazetenin 1941’e ait nüshalarında ise Antalya Belediyesi eleştirilerin muhatabı yapılmıştı. Ayrıca, bu dönemde *Antalya* uluslararası siyasi gelişmeleri efkâr-ı umumiyeye duyurmaktan kaçınmamıştı (Antalya, 21 Ağustos 1941, 22 Eylül 1941).

Ne var ki II. Dünya Savaşı yıllarında, özellikle de 1942’den sonra yayımlanan gazetenin içerik olarak vilayetin resmi neşir vasıtası *Resmi Antalya*’dan çok farklı olduğunu söylemek güçtür. Aslına bakılırsa *Antalya*’nın sadece memleket havadislerini aktarmakla kalmayacağı, tıpkı *Resmi Antalya* gibi devrimlerin neşir ve tamimini, okuryazar takımının tenvir ve irşadını da amaçlayacağı gazetenin ilk nüshasında belirtilmişti. İlk nüshasında, *Antalya*’nın tekrar yayın hayatına dönmesi münasebetiyle kaleme alınan ve Antalya Valisi Fuat Baturay ile Antalya Mebusu Rasih Kaplan’a duyulan minnetin ifade edildiği başmakalede de, gazetenin yayın hayatına dönme gerekçesi “*şehrin ihtiyaç ve dertleri üzerine konuşabilecek bir vasıtaya duyulan ihtiyaç*” olarak açıklanmıştı. Ayrıca, gazete “*her türlü hususi maksatlardan ve şahsi hislerden münezze kalmayı*” vaat ediyor, CHP’nin esas ilkelerini kendisine rehber edindiğini vurguluyordu (Antalya, 23 Temmuz 1939). 1941’de de Halk Partisi’nin Isparta Müfettişi Osman Şahinbaş partinin prensiplerini yaymada gazeteden istifade edildiğini yazmıştı (BCA. 490-1-1389-609-1, lef. 86-87). Fakat bütün bunlara rağmen gazetenin –hiç değilse 1942’ye kadar– *Resmi Antalya*’nın tam bir taklidi veya muadili olduğunu iddia etmek güçtür. 1942’den itibaren ise *Antalya*’nın içeriği üzerinde belirleyici olan esas faktör II. Dünya Savaşı’nın yarattığı koşullar olmuştur.

II. Dünya Savaşı’nın Antalya Basını Üzerindeki Etkileri

II. Dünya Savaşı’nın Antalya basını üzerindeki etkileri, savaş koşullarının neden olduğu “*iktisadi buhran*” nedeniyle hissedilmişti. Buhran, bu dönemde şehrin tek gazetesi olan *Antalya*’yı birçok defa yayımına ara vermek zorunda bırakmıştı. Gazete ilk olarak 28 Nisan 1942’de, yani üçüncü defa neşredilmeye başlandıktan otuz iki ay sonra, yeni binasına taşınma hazırlıklarını bahane ederek yayımına ara vermişti (Antalya, 28 Nisan 1942). Bu fasıla devresi dört ay sürmüş, gazete ancak 21 Ağustos’ta çıkabilmişti. Tekrar yayın hayatına döndüğü bu tarihte *Antalya*’nın çok yakın gelecekte dört sayfa neşredileceği ve yerel haberlere daha fazla yer vereceği duyurulmuştu (Antalya, 21 Ağustos 1942). Bununla beraber gazete 15 Ağustos 1944’te de yayın hayatına ara vermek zorunda kalmıştı. Bu fasılanın gerekçesi ise II. Dünya Savaşı’nın yol açtığı “*iktisadi buhran*” nedeniyle gazetenin içinde bulunduğu maddi güçlüklerdi (Antalya, 15 Ağustos 1944). Bu tarihten sonra *Antalya* ancak 20 Eylül 1944’te yayımlanabilmiştir (Antalya,

20 İlk Teşrin 1944). 8 Aralık 1944'te ise şehirdeki grip salgını nedeniyle neşrine ara veren gazetenin bu fasıla devresi 13 Şubat 1945'e kadar devam etmiş (Antalya, 8 İlkânun 1944), gazete, bu tarihte ilk sayfasında yayımladığı bir özür yazısıyla yayın hayatına geri dönebilmişti. Bu yazıda 1940'lar Türkiye'sinde taşrada gazete çıkarmanın tüm güçlüklerine değinilmişti:

Yıllarca intizamını muhafaza eden gazetemiz 1944'ün son aylarında tutulduğu neşriyatına ara verme hastalığı ile 1945 yılına girmiş ve iki ayını musab olarak geçirmiştir. 8 İlkânun'da kapanan gazetemiz –esefle kaydederiz ki– ikinci defa iki aylık neşriyat fasılasına elinde bulunmayan sebeplerle mecbur olmuştur. Malumdur ki her memleket gazetesi nihayet bir adamın omzuna yüklenmiştir. Amatör yazıcıların yazılarını kontrol-den tutunuz da, gazete yazısının avarı, muhabere, tertip, yazı ve bası işlerine kadar o karışır, o yazar çizer. Büyük şehirlerde çıkanlarımızın anlayamayacağı bu işin ehemmiyeti oldukça büyüktür. Günün birinde yapılacak mecburi bir seyahat veya hastalıklar işleyen cihazı birdenbire durdurur.

İşte biz de böyle olduk. Günün birinde “grip salgınına tutulduk bize birkaç sayılık müsaade ediniz” diyerek özür dileyerek yattık ve uzun bir zaman sonra ayağa kalkabildik. Kendi kendimize ad taktığımız hastalık meğerse grip değil tifo imiş (Antalya, 13 Şubat 1945).

Bu dönemde savaş koşullarının sebep olduğu kâğıt buhranı nedeniyle gazetenin ebadı da küçülmüş, 1939 ile 1940'ın ilk birkaç ayında *Antalya* haftada iki defa dört sayfa olarak neşredilirken; 1941, 1942, 1943, 1944 ve 1945'te haftada iki gün ve iki sayfa olarak yayımlanmıştı. Yaşanan kâğıt buhranı, gazetenin zaman zaman ambalaj kâğıtlarına basılmasına da neden olmuştu.

II. Dünya Savaşı'nın yerel basın rejimi üzerindeki esas etkisi basın hayatına getirilen sınırlamalarda hissedilmişti. Bu sınırlamaların en önemli nedeni Almanların Yunanistan'ı işgali ve 1941'de Bulgaristan'ın Almanların safına geçmesiyle Türkiye için savaş tehdidinin uzak bir ihtimal olmaktan çıkmasıydı. Bu gelişmeler basın üzerindeki merkezî denetimin artmasına sebep olmuş, gazeteler Milli Şef rejiminin hâkimiyeti altına girmişti (Zürcher 2003, 189). Bu hâkimiyet nedeniyle *Antalya*'nın 1942'den sonra neşredilen nüshalarında II. Dünya Savaşı hakkında hiçbir haber yayımlanmamıştı. Gerçekten de gazetenin 1939, 1940 ve 1941'e ait nüshalarında II. Dünya Savaşı'nın seyriyle ilgili çok sayıda haber neşredilmişken, 1942-1945 arasında yayımlanan nüshalarında savaşa hiç değinilmemiş, savaşın adı İnönü Muharebelerinin yıl dönümü nedeniyle (Antalya, 4 Nisan 1944) veya İsmet İnönü'nün Meclis konuşmalarından alıntı yapılırken, başka konular sebebiyle zikredilmişti (Antalya, 7 İkinci Teşrin 1944).

Milli Şef rejiminin *Antalya*'nın içeriği üzerindeki bir diğer etkisi ise bu dönemde gazete sütunlarına sadece tek bir siyasi aktörün, CHP'nin sesinin yansmasıydı. Bu dönemde kendisi de rejimin mutlak destekçisi olan, bu nedenle rejimin her icraatını, örneğin Varlık Vergisi'ni hararetle destekleyen gazetede (Antalya, 13 İkinci Teşrin 1942), partinin faaliyetlerine ilişkin yayımlanan bu haber ve makalelerin tarafsız olduğunu iddia etmek ise güçtür. Aksine, bu haberler tek taraflı, Ankara merkezli haberler veya partinin yerel teşkilatından neşet eden haberler olarak aktarılmıştır. Örneğin, *Antalya* 1942'de iki sayfa neşredilmiş, bu dönemde siyasi haberlerle ilgili sadece partinin vilayet kongrelerini veya Umumi Vilayet Meclisi seçimlerini ya da İsmet İnönü'nün meclis konuşmalarını haberleştirmişti. Bu sınırlı siyasi içeriğinin yanı sıra bu dönemde *Antalya*, hemen her sayısında yayımlanan ve beden terbiyesi ile vatan müdafaası arasında yakın ilişki kuran makalelerin yer aldığı “*Sporcunun Teknik Köşesi*” gibi yazı

dizilerine, bayındırlık faaliyetlerine, halkevi etkinlik ve toplantılarına ilişkin haberlere geniş yer vermiş, gazetede halk sağlığı ile ilgili makaleler yayımlanmıştı.

Gazetenin 1943, 1944 ve 1945'e ait nüshaları da içerik olarak çok farklı değildi. Bu dönemde de ticari, zirai ve iktisadi hayata ilişkin haber ve makaleler *Antalya*'da geniş yer tutmuş, Umumi Vilayet Meclisi toplantı tutanakları neşredilmiş, köy haber ve röportajları yayımlanmış, Elmalı muhabirinin mektuplarına yer verilmiş, ulusal siyasi gelişmelerle ilgili haberler ise –örneğin yeni kabinenin teşkili veya mebus seçimleri ya da cumhurbaşkanlığı seçimleri– doğrudan Anadolu Ajansı'ndan alıntılanmıştı.

Sonuç

1930'larda neşredilen resmi vilayet gazeteleriyle Tanzimat Dönemi'nin vilayet gazeteleri arasında tür ve biçim olarak benzerlikler bulunsa da, bu gazeteleri var eden koşullar açısından önemli farklılıklar vardı. Her şeyden önce Tanzimat'ın vilayet gazeteleri taşrada “*çöldeki vahalara benzer birer kültür adacığı oluşturmuş*”, vilayetlere gazete ve matbaanın girmesinin önünü açmış, bölge gazeteciliğinin doğmasını sağlamıştı (Kocabaşoğlu 1991, 142). Ne var ki 1930'larda yayımlanan vilayet gazeteleri, Tanzimat Dönemi'yle karşılaştırılamayacak kadar hareketli bir basın hayatının varlığına tanıklık eden II. Meşrutiyet ve Milli Mücadele deneyimlerine rağmen, taşra basınının kaditleşmesinden sonra yayımlanmış, bu suretle resmi vilayet gazetelerinin damga vurduğu yeni bir dönemin kapısı aralanmıştı.

Bu döneme birden bire gelinmemiştir. Bir dizi siyasi ve iktisadi gelişme koşulları hazırlamış, bu koşulların neticesinde *Resmi Antalya* 1937 senesine kadar Antalya'nın tek gazetesi olarak varlığını sürdürmüştür. *Resmi Antalya*'nın oluşturduğu gazete ve gazetecilik kültürü ise sadece 1930'larda etkili olmamış, Dr. Nurettin Adison'un 1947'de Antalya'ya dönüp *Yeşil Antalya* gazetesinin başına geçtiği döneme kadar Antalya basın hayatı üzerinde belirleyici olmuştur. Bu suretle, Mithat Akkon'un da altını çizdiği gibi, şehirdeki özel gazeteler bile uzun seneler resmi bir ilan varakası olmanın ötesine geçememiştir (Yeşil Antalya, 1 Ekim 1947).

Bir vilayet bülteni olarak *Resmi Antalya*'da en çok dikkat çeken husus gazete sütunlarının yerel siyasi hayata bütünüyle kapanmış olmasıdır. Gerçekten de 1930'ların tümünde *Resmi Antalya*'da yerel siyasi hayata ilişkin, vali tayinleri veya müfettiş atamaları ve vilayet il kongreleri dışında çok az makale neşredilmiştir. Benzer bir durum Milli Şef Dönemi'nde yayımlanan *Antalya* gazetesi için de söylenebilir. 1920'li yıllar Antalya'sına hâkim olan siyasi çekişmeler ve dönemin gazetelerinin bu çekişmelere bizatihi taraf oldukları düşünüldüğünde *Resmi Antalya* ve *Antalya*'nın bu suskunlukları, dönemin otoriter siyasi iklimiyle ilişkilidir.

KAYNAKÇA

- Ahmad F. (2002). *The Making of Modern Turkey*. London 2002.
- Antalya*; 8 Teşrîn-i Evvel 1930, 9 Teşrîn-i Evvel 1930, 12 Teşrîn-i Evvel 1930, 23 Temmuz 1939, 7 Ağustos 1939, 21 Ağustos 1939, 28 Ağustos 1939, 8 Ağustos 1940, 21 Ağustos 1941, 22 Eylül 1941, 28 Nisan 1942, 21 Ağustos 1942, 13 İkinci Teşrîn 1942, 12 Şubat 1943, 4 Nisan 1944, 18 Nisan 1944, 25 Nisan 1944, 15 Ağustos 1944, 20 İlk Teşrîn 1944, 7 İkinci Teşrîn 1944, 8 İlk Kânun 1944, 13 Şubat 1945.
- Ayalon A. (1995). *The Press in the Middle East: A History*. New York 1995.
- Dayar E. (2017). “Antalya’da Girit Göçmenleri: Göç, İskan ve Siyaset”. *Toplumsal Tarih* 279 (2017) 64-73.
- Güçlü M. (1994). “Antalya’da Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın Faaliyetleri”. *Tarih İncelemeleri Dergisi* IX (1994) 327-333.
- Kocabaşoğlu U. (1991). “Tuna Vilayet Gazetesi”. *OTAM* 1 (1991) 141-149.
- Koç C. İ. (2006). *Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri (1929-1938)*. Ankara 2006.
- Koçak C. (1995). “Milli Şef Döneminde Yönetim ve Basın Hayatı”. *Kebikeç* 2 (1995) 149-160.
- Koloğlu O. (2006). *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*. İstanbul 2006.
- Makal A. (2002). “Türkiye’de Tek Parti Dönemi ve Korporatizm Tartışmaları”. *Toplum ve Bilim* 93 (2002) 173-199.
- Mayak F. (2007). “Adnan Menderes’in Teftiş Raporlarına Göre Cumhuriyet Halk Partisi Antalya Örgütü Çalışmaları (1935)”. *ÇTTAD* VI/15 (2007) 191-219.
- Mayak F. (2015). *Cumhuriyet Halk Partisi Antalya Teşkilatının Faaliyetleri (1931-1951)*. İstanbul 2015.
- Resmî Antalya*; 8 Şubat 1929, 22 Şubat 1929, 17 Kânun-ı Sâni 1929, 4 Kânun-ı Sâni 1929, 17 Kânun-ı Sâni 1929, 31 Kânun-ı Sâni 1930, 10 Teşrîn-i Evvel 1930, 17 Teşrîn-i Evvel 1930, 15 Mayıs 1931, 3 Temmuz 1931, 17 Temmuz 1931, 10 Haziran 1932, 15 Temmuz 1932, 3 Birinci Kânun 1933, 12 Mayıs 1933, 15 Haziran 1933, 22 Haziran 1933, 10 Ağustos 1933, 6 Birinci Kânun 1934, 22 Mart 1934, 11 Nisan 1935.
- Yeşil Antalya*; 1 Ekim 1947, 8 Nisan 1949, 20 Nisan 1950.
- Yeşilkaya N. G. (2009). “Halkevleri”. Eds. T. Bora & M. Gültekingil, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt II-Kemalizm*. İstanbul 2009.
- Zümrütova*; 7 Nisan 1929.
- Zürcher E. J. (2003). *Turkey: A Modern History*. London 2003.

Arşiv Belgeleri (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)

- BCA. 30.10.00.00-102.668.15.
- BCA. 30.10.0-36.209.11.
- BCA. 30.10.0.0-37.224.6.
- BCA. 30.10.0.0-37.225.3.
- BCA. 30.10.0.0-38.228.12.
- BCA. 30.10.0.0-38.231.16.
- BCA. 30.10.0.0-102.668.15.
- BCA. 490.01.0.0-618.27.1.
- BCA. 490.01-618.27.1.
- BCA. 490.01-618.28.
- BCA. 490-01-619-29-1.